

все глибше і глибше навчається зазирати в неї” [15, с.13], – писав у 1927 р. північноамериканський православний журнал “Сіяч”.

Стоячи на порозі Новітньої епохи, східноєвропейські і порубіжні суспільства змушені були розв’язати питання, яке тривалий час залишалося без відповіді: як органічно узгодити старий, традиційний культ і усталену релігійну свідомість – невід’ємні ознаки народного буття – з надбаннями модерної епохи: новою громадсько-політичною структурою суспільств, соціально-культурними досягненнями, індустріалізацією та інтернаціоналізацією виробництв й інтелектуальних надбань, раціоналізацією життя, секуляризацією думки. Новітня епоха, як епоха революційних зрушень, вимагала переосмислення, оновлення, оживлення старих релігійно-світоглядних шаблонів і догм, і, неминує, призвела до розкуття православної релігійної думки.

Джерела та література

1. Ігнатуша О.М. Українське церковне відродження в контексті новоєвропейської модернізації (XIX – початок XX ст.) // Культурологічний вісник. Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряни. – Запоріжжя, 2003. – Вип. 10.
2. Перший Всеукраїнський православний церковний собор УАПЦ. 14-30 жовтня 1921 року. Док. і мат. / Упоряд. Г.М. Михайличенко, Л.Б. Пилявець, І.М. Преловська. – К.; Львів, 1999.
3. ЦДАВО України. – Ф. 3984. – Оп. 1. – Спр. 29.
4. Ісіченко Ігор, арх. Загальна церковна історія. – Х., 2001.
5. Скурат К.Е. История Поместных Православных Церквей. – Т. 1. – М., 1994.
6. Купранець Орест Ф. Православна Церква в міжвоєнній Польщі. – Рим, 1974.
7. Канфесії на Беларусі (к. XVIII-XX ст.) / Рэд. У.І. Навіцкі. – Мн., 1998.
8. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 2.
9. Корсуновский С. Миграция населения через границы СССР в 1928 г. // Статистическое обозрение. – 1929. – № 10.
10. Державний архів Запорізької області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 185.
11. Цыпин В., прот. Русская Православная Церковь. 1925-1938. – М., 1999.
12. Трошкина И.В. Документы ГАРФ о деятельности русских эмигрантских общественных организаций в Польше (1920-1930-е гг.) // Отечественные архивы. – 2006. – № 5.
13. Духовний Сіяч (Крем’янець). – 1930. – Ч. 2.
14. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 13.
15. Сіяч (Чикаго, США). – 1927. – № 3.

Summary

The similarity of the modernizational processes of the transformation of the orthodox confessions of Ukraine of the 20-30-th years XX c with the modernizational processes in the churches of the other folks was analyzed. The ways and the level of the spreading of the national and cultural influences on the religious way of thinking of Ukrainians in the USSR was followed.

B. I. Kucher

УКРАЇНА У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: З ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ СПАДЩИНИ В. ВИННИЧЕНКА

Знайомлячись з політичною публіцистикою Володимира Винниченка, мою увагу привернула його праця, присвячена ролі України у міжвоєнній Європі. Назви цієї статті “Та, за яку змагались Гітлер, Сталін та інші”. Вона була написана у травні 1940 р., коли у світі бушувала Друга світова війна.

Приступаючи до написання цієї праці, Володимир Кирилович зазначає, що Україна і за своєю територією, і за природними та людськими ресурсами, своїм географічним розташуванням була привабливою здобиччю як для сусідніх, так і для далеких держав-агресорів [1, с.250].

Стежачи за міжнародними подіями у міжвоєнній Європі та й в усьому світі, В. Винниченко переймався процесами, що відбувалися навколо України, так званого українського питання. Варто наголосити, що саме українське питання набуло важливого значення у міждержавних відносинах тих країн, які володіли українськими землями, а також низки інших далеких і близьких держав, що бажали також розширити свої території за рахунок українських земель, або поживитися природними ресурсами України. Відомо також, що Україна, як важливий геополітичний чинник Східної Європи, була важливим фактором у відносинах між двома найбільшими державами європейського регіону – тоталітарними гітлерівською Німеччиною і сталінським СРСР. Уряд Радянського Союзу насамперед непокоївся тим, що на західноукраїнських землях, в країнах Європи, США в еміграції знаходились українські політичні

сили, які боролися за визволення України, ставили питання про об'єднання розірваних українських земель в єдиній, незалежній, суверенній державі. Й. Сталін вважав, що існувала реальна загроза сформованій ним тоталітарній системі. Особливо, якщо враховувати, що у німецьких геополітичних планах, теоретичних напрацюваннях нацистських ідеологів українська територія мала існувати в політичному полі рейху.

З хистом талановитого письменника В. Винниченко показує Україну, яка постає перед читачем багатою на матеріальні і людські ресурси державою, але не самостійною, не суверенною, розірваною на частини, знемагаючою у складі інших незалежних суверенних держав.

Зовсім не випадково В. Винниченко ставить не риторичне, суттєво-змістовне питання. Як же так могло статися, що ім'я "Україна" (підкреслення Винниченка) майже не було відоме у світі, це слово зрідка можна було зустріти в підручниках. "Щоб сорокамільйонний народ на мільйонах кілометрів простору жив собі так, що його не було ні видно, ні чути, неначе десь у велетенському підземеллі, це майже неймовірно, це межує з чудом, це просто казка з "Тисячі та одної ночі" [1, с.250], – з болем у серці вигукує В. Винниченко.

Розмірковуючи над причинами такого сумного і трагічного явища, Володимир Кирилович з властивою йому образністю оповідає, що над народом, який маючи найкращі землі, природні умови, матеріальні засоби до життя здійснювався експеримент надприродних сил. На ці землі здавна приходили різні завойовники, грабували, нищили народ, що тут жив. Але він вистояв. Врешті на цій землі у V ст. н.е. постала могутня держава антив-українців [1, с.251].

Однак експерименти надприродних сил продовжувались, на українські землі було наслано "кращих зазіхачів: з півночі братів слов'ян-поляків, а із сходу братів слов'ян-руських" [1, с.251]. І ці брати блискуче впоралися з своїм завданням. З небаченою пожадливістю, жорстокістю, зажерливістю, підступністю, насильством вони розірвали Україну на шматки, загарбали їх собі, а український народ потрапив в рабство.

Говорячи про подальшу долю гнобленого "братами" українського народу, письменник наголошує, що це рабство протрималося близько трьохсот років аж до того часу, коли Перша світова війна 1914-1918 рр. і революції в Російській та Австрійській імперіях "на один мент вирвали з рук братів-слов'ян їхню вікову здобич. Україна знову стала вільною, незалежною, самостійною і об'єднаною державою" [1, с.252].

В. Винниченко зазначає, що незалежну Українську державу почав винавати зарубіжний світ. Здавалося, що потрібно докласти ще кілька зусиль, ще кілька років і її сила стане непереможною для будь-яких "родичів". Але сталося інакше. Як тільки брати – руські і поляки – оклигали від потрясінь війни і революції, то вони знову з обох боків накиннулися зі зброєю на український народ, знову розгорілася нерівна боротьба і знову Україну було розшматовано і піддано під експеримент [1, с.252].

Цей експеримент, – зауважує В. Винниченко, – полягав у тому, що до гри слов'янських братів приєднався незабаром і третій "браток" – німецький імперіалізм. Він відштовхнув імперіалізм російський, що був під більшовицьким прапором, наклав свою грабіжницьку лапу на Україну, окупувавши її своїми військами.

Але український народ не погодився з німецькою окупацією, бо вона нічого доброго і корисного Україні не принесла. Український народ повстав і вигнав німецькі війська за межі своєї землі [1, с.252].

Наголошуючи на загарбницькій сутності радянських і польських правителів (братів), В. Винниченко пише, що "вони були мовчки вдячні українському народові за вигнання страшного суперника-хизака, – це дозволило їм знову накинутись на Україну і знову роздерти її надвое" [1, с.252]. Одна частина потрапила до російської імперії, що прибрала назву "Союзу Радянських Соціалістичних Республік", а західна стала частиною "Польської Республіки".

І ось тут В. Винниченко підходить до головного, до того, що було найістотнішим у міжнародних відносинах, на час написання даної праці, початок травня 1940 р. Він зауважує, що імперіалістичні хизаки не збиралися полишати Україну. "Німецький імперіалізм, покуштувавши українського хліба, вугілля, цукру, зазнавши там багатства, величі, краси чарівної країни, не забув їх. Гітлеризм, це динамічне втілення його, як тільки допався до влади так зараз же одверто, голосно хижим клекотом заявив свої претензії на "належний йому життєвий простір" України" [1, с.252].

Далі В. Винниченко, аналізуючи міжнародну ситуацію, пише, що російський та польський імперіалізм, а також інші дрібніші сусіди, що загарбали собі шматки української території (Бессарабію, Буковину, Закарпаття) захвилювались, наїжачились. Між хизаками почалися "мирові" прелімінарні переговори. Скінчились ці переговори тим, що сильніші хизаки задушили слабших. Та частина України, що була під Польщею, відійшла під владу Й. Сталіна, немовби в

нагороду за поміч та на знак припинення змагання за Україну з західноєвропейськими демократіями. Характерні ознаки готування саме до цього акту уважному окові й тепер видні” [1, с.252], – зауважив В. Винниченко. Те, що світова війна наближається, він ані трохи не сумнівався.

Великого патріота України турбувала подальша їх доля, доля українського народу. Він був переконаний, що “коли європейські демократії і на цей раз при закінченні війни та заключенні миру знехтують українську проблему, то від того миру, якого так жагуче прагнуть усі народи, миру справедливого, визвольного, а головне довгого й міцного, в Європі не може бути” [1, с.252].

У цих своїх міркуваннях Володимир Винниченко посилається на Л. Троцького, який, на його думку, “добрий знавець України, хоча і не дуже великий прихильник її самостійності, мусів признатися, що поки українське питання не буде як слід вирішене, поки Україна не стане незалежною державою, доти миру на світі не буде. Україна ще гратиме велику роль в долі всіх народів” [1, с.252].

На наш погляд, до думки двох антиподів, двох ідейних супротивників на погляди про долю України та її роль у світовому співтоваристві в майбутньому, можна погодитись. Їх прогнози збуваються. Нині Україна стає важливим міжнародним чинником, бодай на сході Європи.

Але повертаючись у часи, про які писав В. Винниченко, у розпал Другої світової війни, коли українське питання набуло найбільшої гостроти, варто процитувати надзвичайно важливе положення, висловлене Володимиром Кириловичем у даній праці: “Всьому на світі настає кінець, навіть чудесам. Щоб народ, який нараховує на земній планеті до п’ятидесяти мільйонів своїх членів, народ з таким багатством, з такими можливостями, з такою кривавою, тяжкою тисячорічною боротьбою за свою самостійність, з такими закладеними в ньому велетенськими потенціальними творчими й динамічними енергіями, щоб він і надалі лишався в поневоленні, в рабстві, в підземеллі історії” [1, с.254].

Проїшли десятиліття, коли в силу історичних обставин здійснилась мрія В. Винниченка, Україна стала незалежною, суверенною державою. Відірваний від своєї землі, від свого народу, від своєї України він, поневіряючись по емігрантських світах, ніколи не забував рідну землю, сотні разів подумки повертався сюди і, якби була хоч найменша реальна можливість повернутися в Україну, він без вагань це б зробив.

Але реалії тогочасного світу, реалії становища в Україні, що перебувала під сталінським тоталітарним режимом, не давали жодної підстави В. Винниченку здійснити такий крок. Цей режім не пробачив би Володимир Кириловичу його “буржуазного націоналізму”, знищив би його, як це було вчинено з десятками тисяч опонентів радянської влади, комуністичної ідеології. Знаходячись за межами рідної України, терплячи нужду, часом і голод, він докладав чимало своїх інтелектуальних зусиль для того, щоб працювати для України, для українського народу, сподіваючись, що його праця можливо колись знадобиться [2, с.445].

У “Закутку” Володимир Кирилович прожив до кінця свого життя. 6 березня 1951 р. Великий Українець пішов у Вічність. На схилі свого життя, працюючи по 14-16 годин на добу, чим і підірвав своє здоров’я, Володимир Кирилович прагнув залишити для нащадків правдиву історію українського народу, очевидцем творення якої він був. У одному із своїх найвидатніших творів “Заповіт борцям за визволення” він писав: “Коли б я хотів ув ім’я погано зрозумілої справи української державності і нерозумного патріотизму сховати правду, замовчати її, піти проти свого сумління, пожертвувати своїми етичними переконаннями, – то я все одно користі українській справі не зробив би цим малодушним вчинком” [3, с.58].

А про те, що користь від залишеного спадку В. Винниченком є величезною, ми щораз переконуємося, перечитуючи його Щоденники, праці, в яких він висвітлював події і процеси, пов’язані з боротьбою українського народу за власну незалежну соборну українську державу.

За роки незалежності України ведуться розмови на всіх рівнях – державному, громадському – про перевезення праху Володимира Кириловича в Україну. Якби так сталося, то це була б остання безкорислива послуга українців своєму одному з найвідоміших просвітителів.

Джерела та література

1. Винниченко В. Та, за яку змагались Гітлер, Сталін та інші // Публіцистика. – К., 2002.
2. Винниченко В. Щоденник. – Т. 1. – Едмонтон – Нью-Йорк, 1980.
3. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. – К., 1991.

Summary

The article analyses the publicistic heritage of Volodymyr Vynnychenko, devoted to the role of Ukraine in Europe between two world wars.